

Ftiziatrui Jonui Runkevičiui – 100 metų

Vitalija Miežutavičiūtė

Vilniaus universiteto Medicinos fakultetas,

Visuomenės sveikatos instituto Medicinos istorijos ir etikos skyrius

Raktažodžiai: tuberkuliozė, tuberkuliozės profilaktika, tuberkuliozės epidemiologija, sanatorija.

Santrauka. 2002 m. ftiziatrui daktarui Jonui Runkevičiui sukako 100 metų. Doc. dr. J. Runkevičius (1902–1966) pirmasis tarpukario Lietuvoje pradėjo tuberkuliozės epidemiologijos tyrimus, kuriuos tęsė visą gyvenimą. 1933 m. baigęs Vytauto Didžiojo universitetą, iki 1937 m. dirbo Kauno Raudonojo Kryžiaus tuberkuliozės sanatorijoje gydytoju; 1937–1940 m. Draugijos kovai su tuberkulioze dr. K. Griniaus vardo sanatorijos vyriausiasis gydytojas. 1938–1939 m. tobulinosi Šveicarijos ir Suomijos tuberkuliozės gydymo įstaigose. 1940–1941 m. ir 1944–1945 m. J. Runkevičius – Alytaus respublikinės tuberkuliozės ligoninės vyriausiasis gydytojas, 1944–1945 m. taip pat ir Alytaus apskrities sveikatos apsaugos skyriaus vedėjas.

Tik baigęs medicinos studijas, J. Runkevičius pradėjo mokslinius tyrimus. Jo tyrimų objektas – pradinių klasių mokytojai, jų infekuotumas tuberkulioze, sergamumo tuberkulioze priklausomybė nuo tiriamųjų gyvenimo sąlygų. Savo tyrimus doc. J. Runkevičius apibendrino 1949 m. Vilniaus universitete Medicinos fakultete apgintoje disertacijoje „Tuberkuliozė buržuazinėje Lietuvoje paeilinių grupinių kliniškai-rentgenologinių tyrimų duomenimis“. Nuo 1945 m. iki mirties 1966 m. doc. J. Runkevičius dirbo Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Fakultetinės terapijos katedroje. 1945–1946 m. kartu vadovavo ir Sveikatos apsaugos ministerijos Tuberkuliozės skyriui. 1947–1949 m. buvo Medicinos fakulteto prodekanas.

Dėstydamas Vilniaus universitete, doc. J. Runkevičius dirbo ir Respublikiniame tuberkuliozės mokslinio tyrimo institute Organizacinio-metodinio skyriaus vedėju.

Doc. dr. J. Runkevičius buvo vienas pirmųjų Lietuvos ftiziatrų, aktyviai prisidėjusių organizuojant mokytojų ir moksleivių profilaktinius patikrinimus siekiant nustatyti sergančiuosius tuberkulioze. Doc. J. Runkevičius vadovavo gydytojų moksliniam darbui, parašė daugiau kaip 30 mokslinių darbų. Dirbdamas Respublikiniame tuberkuliozės mokslinio tyrimo institute ir Vilniaus universitete, doc. dr. J. Runkevičius daug nuveikė kovodamas su tuberkulioze Lietuvoje.

Jonas Runkevičius gimė 1902 m. gegužės 18 d. Vilkaviškio apskrityje, Navininkų kaime. Tėvai turėjo 7 ha žemės ūkį. Iki 1914 m. Jonas Runkevičius mokėsi Alksnėnų pradinėje mokykloje. 1919 m. išlaikęs egzaminus į trečiąją klasę, pradėjo mokytis Vilkaviškio „Žiburio“, vėliau – Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje (1). 1925 m. Jonas Runkevičius įstojo į Kauno (dabar Vytauto Didžiojo) universiteto Medicinos fakultetą. 1933 m. baigęs universitetą, iki 1937 m. dirbo Kaune Raudonojo Kryžiaus tuberkuliozės sanatorijoje gydytoju (1 ir 2 pav.). 1937–1940 m. Draugijos kovai su tuberkulioze dr. K. Griniaus vardo sanatorijoje Jonas Runkevičius dirbo vyriausioju gydytoju. 1938–1939 m. tobulinosi Šveicarijos ir Suomijos tuberkuliozės gydymo įstaigose. 1940–1941 m. ir 1944–1945 m. Jonas Runkevičius dirbo Alytaus respublikinės tuberkuliozės ligoninės vyriausioju gydytoju, 1944–1945 m. taip pat dirbo ir Alytaus apskrities sveikatos apsaugos skyriaus vedėju (2).

Vokietijos okupacijos metais Jonas Runkevičius buvo atleistas iš darbo ir vertėsi privačia gydytojo praktika Kaune.

1945 m. Jonas Runkevičius pradėjo dėstyti Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Fakultetinės terapijos katedroje (3). 1945–1946 m. kartu vadovavo ir Sveikatos apsaugos ministerijos Tuberkuliozės skyriui. Vėliau – 1947–1949 m. jis – Medicinos fakulteto prodekanas. Dėstydamas universitete, J. Runkevičius dirbo ir Respublikiniame tuberkuliozės mokslinio tyrimo institute Organizacinio-metodinio skyriaus vedėju.

1949 m. J. Runkevičius apgynė medicinos kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Tuberkuliozė buržuazinėje Lietuvoje paeilinių grupinių kliniškai-rent-

genologinių tyrimų duomenimis“ (4). 1953 m. Jonas Runkevičius paskirtas dirbti docentu.

Iki paskutinės gyvenimo dienos jis dirbo mėgstamą gydytojo ir pedagogo darbą. Mirė Jonas Runkevičius 1966 m. liepos 23 d. Palaidotas Vilniuje, Rasų kapinėse.

Tuberkuliozė XIX–XX a. pirmojoje pusėje visame pasaulyje buvo gana paplitusi infekcinė liga. Paplitusi ji buvo ir Lietuvoje. Nuo tuberkuliozės mirė daug mūsų žymių rašytojų: Pr. Vaičaitis, J. Biliūnas, V. Kudirka, žymus XIX a. pradžios Vilniaus gydytojas J. Šimkevičius. Beje, ir dr. J. Basanavičiaus žmona Gabrielė Eleonora mirė nuo tuberkuliozės.

Doc. J. Runkevičius savo gyvenimą paskyrė kovai su šia liga. Medicinos fakultete jis dėstė tuberkuliozės kursą. Tyrinėjo, kaip tuberkuliozė paplitusi tarp įvairių profesijų dirbančiųjų, ypač didelę dėmesį skyrė tuberkuliozei nustatyti tarp pradinių klasių moksleivių ir jų mokytojų. Savo disertacijoje jis nagrinėjo tuberkuliozės paplitimą tarpukario Lietuvoje. Autoriaus duomenimis, mirčių nuo tuberkuliozės skaičius 10 tūkst. gyventojų Lietuvoje 1939 m. siekė 16–17 proc.; 3,86 proc. mokytojų sirgo plaučių tuberkulioze, 0,16 proc. jų – atvira plaučių tuberkulioze (5).

Lenkijos okupuotame Vilniaus krašte tuberkuliozė buvo dar daugiau išplitusi. Dr. J. Runkevičius savo disertacijoje cituoja dr. Lesnievskio žodžius apie Vilniaus krašto valstiečių būklę: „Kaime viskas palikta likimui, susirgimų statistika nėra žinoma net apytikriai. Mirtingumo statistiką veda lavonų apžiūrėtojai, kunigai ir jų pavaduotojai (vargonininkai). Daugumas ligonių dėl neturto į gydytojus nesikreipia ir spjauja kraujais. Esama kaime nemaža jaunų vyrų ir merginų, kuriems tikrai atsitiktinis tyrimas Rentgeno spinduliais nustato kavernas. Viena galima tvirtinti, kad kaimietis, susirgęs džiova, pasmerktas mirti.“ (6).

Praūžus Antrajam pasauliniam karui, Sveikatos apsaugos liaudies komisariatas ėmėsi radikalių priemonių tuberkuliozės gydymo ir profilaktikos įstaigų tinklui atkurti. Nuo 1947 iki 1957 m. prieštuberkuliozinių dispanserių ir tuberkuliozinių skyrių ligoninėse skaičius padidėjo nuo 29 iki 77. Lovų skaičius sanatorijose ir ligoninėse minėtuju laikotarpiu padidėjo nuo 1300 iki 3634. Gydytojų ftiziatrų skaičius išaugo nuo 60 (1949 m.) iki 162 (1956 m.) (7). Doc. J. Runkevičius buvo vienas iš tų, kurie aktyviai prisidėjo organizuojant mokytojų ir moksleivių profilaktinius patikrinimus (rentgenu) siekiant nustatyti sergančiuosius tuberkulioze. Dirbdamas Respublikiniame tuberkuliozės mokslinio tyrimo instituto Organizacinio-metodinio skyriaus vedėju, jis daug nuveikė kovodamas su tuberkulioze Respublikoje.

1 pav. Ftiziattras Jonas Runkevičius

Ypač sudėtinga situacija buvo kaime, kur dažnai dėl gydytojų aplaidumo ar nepakankamos kompetencijos tuberkuliozė buvo diagnozuojama per vėlai. Be to, ne visi kaimų ambulatorijų ir ligoninių gydytojai užsiėmė prieštuberkuliozine profilaktika. Todėl doc. J. Runkevičius ragino pagerinti kaimo vietovėse sanitarinio švietimo darbą, kelti kaimo apylinkių gydytojų kvalifikaciją ftiziatrijos klausimais. Gydytojų tobulinimui labai padėdavo užleistų tuberkuliozės atvejų analizė bendruose gydytojų susirinkimuose. Todėl docentas siūlė kiekvieną naujai nustatytą užleistą tuberkuliozės atvejį išsamiai išnagrinėti gydytojų susirinkime kartu su rajono ftiziustru (8).

Dirbdamas Respublikiniame tuberkuliozės mokslinio tyrimo institute, doc. J. Runkevičius domėjosi ne tik savo skyriaus darbu, bet ir viso instituto veikla. Anot tuo metu dirbusios klinikinės laboratorijos laborantės Irenos Bedekanis, docentas kasdien užsukdavo į laboratoriją, domėjosi laboratorinių tuberkuliozės tyrimų rezultatais, buvo pirmasis patarėjas. Jonas Runkevičius buvo griežtas, veiklus, bet kartu turėjo nuostabią savybę – gerbti kiekvieną darbuotoją ir ligonį. Be to, ji prisiminė tokį epizodą apie tuo metu gydomus ligonius: „Tiek daug pinigų buvo skiriama ligonių maitinimui, jog personalas nežinojęs, ką ga-

2 pav. Jonas Runkevičius (pirmas iš kairės) – Kaune Raudonojo Kryžiaus tuberkuliozės sanatorijos gydytojas

minti. Tuomet ėmėsi registruoti ligonių pageidavimus. Pasirodė, kad beveik visi norėjo bulvių“. Buvusi doc. dr. J. Runkevičiaus kolegė ir mokinė doc. Birutė Purvaneckienė, perėmusi po mokytojo mirties ftiiziatrijos kurso dėstymą, teigia: „Tai buvo tikras mokslininkas, kuriam viskas buvo įdomu, kuris niekada nepasitenkindavo pasiektu, kuris vis ieškojo naujo...“. Doc. J. Runkevičiui patarus, ji pradėjo tuberkuliozinį bronchodėnitą gydyti neobenzinoliu. Jos tyrimai apibendrinti disertacijoje, kurią sėkmingai apgynė vadovaujant doc. J. Runkevičiui.

Doc. J. Runkevičius vadovavo gydytojų moksliniam darbui, pats parašė daugiau kaip 30 mokslinių straipsnių. Ypač mėgo šviečiamąjį darbą.

Nuvykęs į rajonus su gydytojų brigada profilak-

tiškai tikrinti gyventojų sveikatos, doc. J. Runkevičius, anot doc. J. Ūsaičio, galėdavo kiekvienam sutiktam kaimo žmogui ilgai ir išsamiai aiškinti apie tuberkuliozės lazdele, jos sukliamą ligą „džiova“, ir kaip jos saugotis.

Doc. J. Runkevičius buvo geras gydytojas, pedagogas, mylimas studentų ir bendradarbių, visada pabrėždavęs, kad gydytojas turi tobulėti visą gyvenimą. Šį gydytojo gyvenimo kredo liudija jo darbai, kuriuos jis nuveikė gydydamas ir stengdamasis apsaugoti Lietuvos gyventojus nuo tuberkuliozės.

Doc. J. Runkevičiaus šeima: žmona – Zinaida Juškaitė, medicinos sesuo (1911–1962); sūnus Mindaugas – gydytojas higienistas (1944–1986). Vaikaitė Zina (1973) – kosmetologė visažistė.

100 years to phthisiatrist Jonas Runkevičius

Vitalija Miežutavičiūtė

*Department of Medical History and Ethic,
Institute of Public Health, Vilnius University, Lithuania*

Key words: tuberculosis, prevention; epidemiology of tuberculosis, sanatorium.

Summary. In 2002 phthisiologist J. Runkevičius turned 100 years of age. Associate professor doctor J. Runkevičius (1902–1966) was the first in midwar Lithuania to commence epidemiological investigations of

tuberculosis and continued them all his life. Having graduated from the Vytautas Magnus university, from 1933 to 1937 he worked as a physician at the Kaunas Red Cross tuberculosis sanatorium and in 1937–1940 as a head physician at dr. K. Grinius sanatorium of the Society for the fight against tuberculosis. In 1938–1939 he improved his skills at the tuberculosis treating institutions in Switzerland and Finland. In 1940–1941 and 1944–1945. J. Runkevičius was a head physician of the Alytus national tuberculosis hospital and in 1944–1945 – chief of the health care department in the Alytus district, too.

After his studies J. Runkevičius began his scientific researches. The object of his research was teachers of primary schools, their infectiosity with tuberculosis, and the dependence of morbidity with tuberculosis on the living conditions. Dr. J. Runkevičius generalized his researchers in his thesis “Tuberculosis in bourgeois Lithuania according to clinical roentgenological examination data of consecutive groups“, maintained at the Faculty of Medicine of Vilnius university in 1949. Since 1945 up till his death in 1966, Dr. J. Runkevičius has been working at the Faculty of Medicine of Vilnius University, chair of therapy. In 1945–1946 concurrently he headed the Department of Tuberculosis of the Ministry of Health. In 1947–1949 he was a deputy dean of the Faculty of Medicine.

While being a lecturer of Vilnius university, Dr. J. Runkevičius also worked as head of the organizational-methodic department of the National scientific research institute of tuberculosis. Doc. Dr. J. Runkevičius was one of the first phthisiotherapists in Lithuania who made every effort in the organization of preventive roentgenological examination of teachers and students with the view of diagnosing the cases of tuberculosis. Dr. J. Runkevičius supervised the scientific research work of physicians, he was written more than 30 papers. While working at the National scientific research institute of tuberculosis and Vilnius university, Dr. J. Runkevičius has done a lot in the fight against tuberculosis in Lithuania.

Correspondence to V. Miežutavičiūtė, Department of Medical History and Ethic, Institute of Public Health, Medicine faculty, Vilnius University, Čiurlionio 21, 2009 Vilnius, Lithuania. E-mail: vitalijamiezutaviciute@mf.vu.lt

Literatūra

1. Vilniaus universiteto archyvas. (Toliau VUA) Jono Runkevičiaus asmens byla (Personal file of Jonas Runkevičius.). Nr. K-3688, L.3.
2. Ten pat (Personal file of Jonas Rimkevičius.), L.31.
3. VUA, J. Runkevičiaus darbo knygelė (Workbook of J. Runkevičius.).
4. Runkevičius J. Tuberkuliozė buržuazinėje Lietuvoje paeilinių grupinių kliniškai-rentgenologinių tyrimų duomenimis. (Tuberculosis in bourgeois Lithuania according to clinical roentgenological examination data of consecutive groups.). Kand. disertacija. Vilnius, 1948. p. 149.
5. Runkevičius J. Epidemiologinių sergamumo ir užsikrėtimo tuberkulioze rodiklių pakitimai LTSR mokyklose (Changes in epidemiological morbidity and new cases of tuberculosis in schools of LSSR.). Sveikatos apsauga 1958;9:3.
6. Runkevičius J. Tuberkuliozė buržuazinėje Lietuvoje paeilinių grupinių kliniškai rentgenologinių tyrimų duomenimis (Tuberculosis in bourgeois Lithuania according to clinical roentgenological examination data of consecutive groups.). Kand. disert. Vilnius; 1948, p. 24.
7. Runkevičius J. Epidemiologinių sergamumo ir užsikrėtimo tuberkulioze rodiklių pakitimai LTSR mokyklose (Changes in epidemiological morbidity and new cases of tuberculosis in schools of LSSR.). Sveikatos apsauga 1958;9:3.
8. Runkevičius J. Plaučių tuberkuliozės ankstyvosios diagnostikos kaimo gydymo apylinkėje klausimu (On early diagnostics of lung tuberculosis in rural district.). Sveikatos apsauga 1956;9:31.

Straipsnis gautas 2002 10 15, priimtas 2002 10 15

Received 15 October 2002, accepted 15 October 2002